

Τετάρτη 23 Οκτωβρίου 2019

Ο Μάρκος Καμπάνης μιλάει για το αφιέρωμα στον μοντερνιστή ζωγράφο που επιμελήθηκε στο **Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης**

ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟ ΜΥΑΛΟ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΠΑΠΑΛΟΥΚΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ ΜΥΛΩΝΑ

Οταν ένας ζωγράφος «συστήνεται» από έναν άλλο δημιουργό, τότε το αποτέλεσμα δεν μπορεί παρά να είναι ευτυχές. Αν και

ο Σπύρος Παπαλουκάς δεν χρειάζεται ιδιαίτερες συστάσεις, γιατί έχουμε χαρεί μεγάλες εκθέσεις, αλλά και σημαντικά πονήματα γύρω από τη ζωή και το έργο του, η αφιερωματική έκθεση του Μορφωτικού Ίδρυματος της **Εθνικής Τραπέζης** και του διευθυντή του Διονύσιου Καψάλη, κυριολεκτικά, μας βάζει μέσα στο μυαλό του μοντερνιστή ζωγράφου. Ένας από αυτούς που μας έχουν συστήσει τον καλλιτέχνη είναι ο ομότεχνός του Μάρκος Καμπάνης.

Με την ιδιότητα του επιμελητή αυτή τη φορά, ο Καμπάνης μελέτησε προσεκτικά αρχεία και ιδιωτικές συλλογές, φέρνοντας στο **Μέγαρο Ευνάρδου** τις πρώτες ιδέες, τα σκαριφήματα του Παπαλουκά, που είτε μεταφέρθηκαν στον μουσαμά είτε αποτελούν αυτόνομα έργα, καθώς έμελλε να μείνουν ανολοκλήρωτα. Το **ΜΙΕΤ**, που έχει μια παράδοση σημαντικών εκθέσεων αναδεικνύοντας τα μικρά, αλλά μεγάλα σε αισθητική αξία, χαρτιά και σχέδια των ζωγράφων, επιχειρεί μια σε βάθος «σπουδή» στο έργο του Σπύρου Παπαλουκά.

Από τη «Θυσία στον Αθω» (όπου επιμελήθηκε το Λεώκωμα της Αγιορείτικης Πνακοθήκης) στην έκθεση του ΜΙΕΤ. Τι είναι αυτό που έρχεται να αναδείξει η παρούσα έκθεση;

Σπάνιες είναι οι εκθέσεις ζωγράφων που δεν επικεντρώνονται σε ολοκληρωμένα, ας το πούμε έτσι, έργα τους αλλά σε προσέδια, μελέτες και

σκίσα προετοιμασίας. Στην έκθεση έχουμε τη δυνατότητα λόγω της φύσης των εκθεμάτων να δούμε τον τρόπο δουλειάς του, τη σκέψη του κατά κάποιον τρόπο, ιδιαίτερα αν μπορούμε να αντιπαραβάλουμε τα εκτεθειμένα σχέδια με τα πιο γνωστά ολοκληρωμένα. Έχει ενδιαφέρον να μπορούμε να δούμε σχέδια και σκαριφήματα ατελείωτα, πρόχειρα αν θέλετε, αλλά δυνατά και πολύ άμεσα γι' αυτόν τον λόγο.

Επιβεβαιώνει έτσι κάποια πράγματα για τον ζωγράφο;

Επιβεβαιώνει τον τρόπο δουλειάς του ζωγράφου. Ο Παπαλουκάς είναι κατεξοχήν τοπογράφος, αλλά βέβαια και σημαντικός πρωτοποριακός ζωγράφος στον χώρο της εκκλησιαστικής ζωγραφικής. Δεν είναι όμως τοπογράφος με την έννοια του απλού υπαθριστή τοπογράφου. Δεν κάθεται μπροστά στο τοπίο, το ζωγραφίζει και τελειώνει εκεί, αντιθέτως το μελετά. Στα έργα του Αγίου Ορους, που είναι πολλές δεκάδες -για παράδειγμα έχουμε εδώ στην έκθεση γρήγορα σχέδια με μολύβι- ξέρουμε ότι έκανε μικρές σε μέγεθος χρωματικές μελέτες που έχουν παρουσιαστεί στη έκθεση «Θυσία στον Αθω» την οποία ήδη αναφέρατε, και μετά στο εργαστήριο έκανε τα πιο ολοκληρωμένα τοπία, πολλά μάλιστα όχι την εποχή που βρισκόταν εκεί αλλά αργότερα.

Είναι τοπογράφος που βασίζεται στην παρατήρηση της πραγματικότητας, αλλά ταυτόχρονα και ζωγράφος εργαστηρίου. Το ίδιο φανταίνεται και στις νεκρές φύσεις - για παράδειγμα. Πριν ολοκληρώσει το έργο μελετούσε τη σύνθεση, τις αναλογίες, έκανε αρμονικές χαράξεις για τα έργα, τον ενδιέφερε πολύ η «αρχιτεκτονική» του πίνακα. Όπως έλεγε, η ζωγραφική πρέπει να συγκινεί με τα υλικά της μέρη και όχι με το θέμα. Εξάλλου για την τοπογραφία του ο ίδιος έχει πει: «Δεν είμαι τοπογράφος γιατί με τραβούν τα θέλητρα του τοπίου... βγαίνω στο ύπαιθρο, εμπνέομαι από αυ-

Η έκθεση συνοδεύεται από κατάλογο με κείμενα της Μαρίας Μικαηλίδου, του Μάρκου Καμπάνη και ενημερωμένο χρονολόγιο της Κάτιας Χανδρά

Τα έργα από τις ιδιωτικές συλλογές που παρουσιάζονται στο ΜΙΕΤ είναι περί τα 500. Από αυτά εκτίθενται περίπου 180, όλα όμως είναι προσβάσιμα στο διαδικτυο μέσω της ιστοσελίδας του Ιδρύματος, γεγονός πολύ σημαντικό, μιας κι έτσι τα έργα έχουν τεκμηριωθεί και είναι ανοικτά για περαιτέρω έρευνα

ΣΤΟΧΟΣ Η ΑΛΛΑΓΗ

ΕΡΓΑ, ΔΕΣΜΙΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ

Είστε ένας δημιουργός συνδεδεμένος με το Άγιον Όρος. Μπορεί να εμπνεύσει νέους καλλιτέχνες, να υπάρξει μία νέα παραγωγή αγιορείτικων έργων;

Σίγουρα μπορεί, αλλά δεν ενδιαφέρει τόσο η παραγωγή νέων αγιορείτικων έργων όσο η παραγωγή νέων έργων, αν με καταλαβαίνετε. Οπωσδήποτε όμως τα αγιορείτικα έργα του Παπαλουκά βαρύνουν πολύ. Είναι πολύ δύσκολο πια να δούμε όχι μόνο το αγιορείτικο, αλλά εν γένει το τοπίο με τρόπο διαφορετικό, αλλά αυτό είναι το ζητούμενο. Τα πιο πολλά σύγχρονα έργα αγιορείτικης θεματογραφίας μένουν δεσμία της εικόνας του Ορους, οι περισσότεροι σημερινοί δεν το άφησαν να τους οδηγήσει δημιουργικά σε άλλους δρόμους. Υπάρχουν βέβαια φωτεινές εξαιρέσεις και σαν τέτοιο παράδειγμα νέου αγιορείτικου έργου θα ανέφερα τον πρόωρα καμένο Νίκο Αλεξίου.

τό και πλουτίζω όλες τις ζωγραφικές οδίες, τον ρυθμό, τις συνθετικές δυνατότητες».

Ανατρέπεις, ίσως, και κάποιες βεβαιότητες;

Δεν θα έλεγα ότι ανατρέπεις βεβαιότητες, αλλά σίγουρα μας αποκαλύπτουν τα έργα της έκθεσης και τις ενασχολήσεις του με πλευρές καλλιτεχνικής δημιουργίας του, όχι τόσο γνωστές και διαδεδομένες, όπως οι εικονογραφικές εντόπων, οι διακοσμήσεις χώρων, πέραν του γνωστού έργου στη μπρόπολη της Αμφισσας, τα λίγα χαρακτηριστικά, τα βοηθητικά σχέδια για τη διδασκαλία του ως καθηγητού και άλλα. Τα έργα της έκθεσης είναι πολλά και έχουν την έννοια του αρχείου, αρχείο σχεδίων και μελετών που δεν έχει ξαναπαρουσιαστεί σε τέτοια έκταση. Θα είναι ευχής έργον η ολοκλήρωση της μελέτης και η δημοσίευση του μεγάλου αρχαιολογικού υλικού που φυλάσσεται στο Ίδρυμα Θεοχαράκη, γιατί νομίζω ότι μαζί με τα έργα που εκτίθενται τώρα θα έχουμε μια πληρέστερη εικόνα των δημιουργιών του.

Υπάρχει κάποιο έργο του Παπαλουκά που εμφανίζεται στα σχέδιά του ξανά και ξανά εν είδει εμμονής;

Υπάρχουν τα πολυάριθμα σχέδια μονών και σκάπτεων από το Άγιον Όρος, υπάρχει κυρίως η εμφανής αγάπη και ενασχόληση με τη δομή των πραγμάτων. Άλλο προσφιλέστερο θέμα του οι βάρκες, από τις οποίες έχει σχεδιάσει με μολύβι ή υδατοχρώμα πολυάριθμες παραλλαγές, που μερικές τις βλέπουμε υλοποιημένες στα ολοκληρωμένα τοπία της Πάρου.

Στη διάρκεια της έρευνάς σας, υπήρξε έργο που σας «δυσκόλεψε» ως προς την τεκμηρίωσή του;

Οχι μόνο ένα, αλλά πολλά. Τα περισσότερα δεν έχουν χρονολογία, όπως επίσης και υπογραφή. Συχνά εμφανίζονται μόνο τα αρχικά ΣΠ και πιθανόν αυτά να μπήκαν αργότερα, ίσως από την κόρη του. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει και στοιχείο αμφιβολίας γνησιότητας, αλλά ευτυχώς οι ιδιωτικές συλλογές από τις οποίες προέρχονται ανήκουν σε άτομα στα οποία ο ίδιος ή η κόρη του δώρισαν αυτά τα έργα.

Η δυσκολία ταυτοποίησης υπήρξε σε έργα για τα οποία δεν έχουμε κανένα στοιχείο για ποιο λόγο έγιναν, σε ποιο ολοκληρωμένο έργο αναφέρονταν. Προσπαθήσαμε πολύ, ερευνήσαμε κατά το δυνατόν και προτείνουμε κάποιες ταυτοποιήσεις, που φυσικά μπορεί να επιβεβαιωθούν ή και ενδεχομένως να

ανατραπούν όταν μελετηθεί και το πλήρες αρχείο του που ανέφερα πιο πάνω. Σε λίγα μάλιστα έργα προτείνουμε μια διαφορετική ταυτοποίηση από αυτήν που έχει γίνει σε κάποια από τα ήδη εκτεθειμένα έργα, γιατί δεν είναι όλα άγνωστα ή αδημοσίευτα. Λίγα έχουν ξαναεκτεθεί, ιδίως τα έργα της Μικράς Ασίας.

Η ταυτοποίηση αγνώστων θεμάτων βασίστηκε, όπως είπα, σε σύγκριση με άλλα, σε έρευνα και στη γνώμη άλλων ειδικών, αλλά πολύ συχνά, ομολογώ, και στη διαίσθησή μου. Δεν ξεχνάμε ότι ως ζωγράφος ανέλαβα την επιμέλεια της έκθεσης και όχι ως ιστορικός ή επαγγελματίας επιμελητής.

Ο Παπαλουκάς ανήκει στους δημιουργούς που έδειξαν ότι το εντόπιο μπορεί να σμίξει δημιουργικά με το διεθνές. Αν επικαιρούσαμε μία αποσιμηση του έργου που παρουσιάζεται στο Μέγαρο Ευνάρδου, τι θα λέγατε;

Μα ο Παπαλουκάς είναι Ευρωπαίος ζωγράφος, διεθνής με αυτή την έννοια. Το γεγονός ότι τα έργα του, όπως άλλωστε και πολλών άλλων μεγάλων Ελλήνων ζωγράφων, δεν έχουν τύχει του αγοραστικού ενδιαφέροντος ξένων συλλεκτών ή μουσείων είναι ένα άλλο εντελώς θέμα που δεν τα καθιστά αυτομάτως λιγότερο «διεθνή». Το έργο του είναι μέρος του ευρωπαϊκού καλλιτεχνικού γίνεσθαι. Δεν μπορούμε να μη συγκρίνουμε, για παράδειγμα, τα απλά γραμμικά σχέδια αγίων που έκανε από το Άγιον Όρος με τα αντίστοιχα έργα αγίων του Ματίς για το παρεκκλήσιο της Venice χρόνια αργότερα, ή να παραβλέψουμε τη σχέση των εκπληκτικών χρωματικών συνθέσεων των έργων της Πάρου με έργα μοντέρνων διεθνών καλλιτεχνών, ακόμη και ζωγράφων αφηρημένης τεχνοτροπίας. Υπάρχουν σε μεγάλο βαθμό κοινότητες προβληματισμού.

Αλλά και διαβάζοντας σε συνέντευξή του το 1924 «... η βυζαντινή τέχνη μου έδωσε την πίστη σε κάθε τι που μου ήταν ακόμη αναζήτησιμη... μόλις σήμωρα η τέχνη προσπαθεί να συλλάβει μια νέα μορφή βλέποντας με μιαν ανάλογη φαντασία το παρελθόν», δεν μπορούμε να μην το αντιπαραβάλλουμε με τα λόγια του Ματίς πολλά χρόνια αργότερα, το 1947, που έλεγε «πολύ αργότερα, συγκινήθηκα από αυτή την τέχνη και κατάλαβα τη βυζαντινή ζωγραφική. Παραδίδεται κανείς τόσο καλύτερα όταν βλέπει τις προσπάθειές του να επιβεβαιώνονται από μια τέτοια αρχαία παράδοση... χρησιμοποιήσα το χρώμα ως μέσον έκφρασης των συναισθημάτων και όχι ως μεταγραφή της φύσης».

